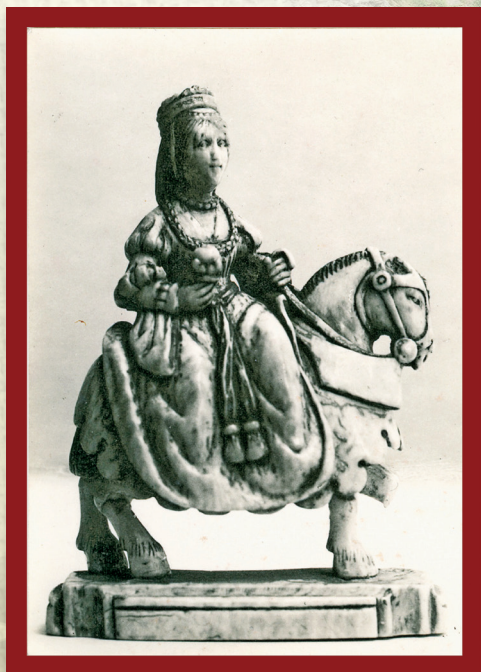

Студії і матеріали з історії Волині

2018

Міністерство культури України
Кременецько-Почаївський
державний історико-архітектурний заповідник

Національна академія наук України
Інститут історії України

Студії і матеріали з історії Волині

Редакційна колегія

Володимир Собчук, к. іст. н., доц., Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник (головний редактор)

Володимир Александрович, д. іст. н., Інститут українознавства НАН України ім. Івана Крип'якевича

Геннадій Боряк, д. іст. н., проф., член-кореспондент НАН України, Інститут історії України НАН України

Леонтій Войтович, д. іст. н., проф., Львівський національний університет ім. Івана Франка

Віктор Горобець, д. іст. н., Інститут історії України НАН України

Петро Кулаковський, д. іст. н., проф., Національний університет «Острозька академія»

Петро Сас, д. іст. н., Інститут історії України НАН України

Редакційна рада

Микола Гетьманчук, д. іст. н., проф., Львівський державний університет внутрішніх справ

Оксана Карліна, к. іст. н., доц., Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

Томаш Кемпа, др габ. гуман. н., проф., Університет Миколая Коперніка в Торуні

Микола Крикун, д. іст. н., проф., Львівський національний університет ім. Івана Франка

Іван Куций, д. іст. н., доц., Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка

Вадим Микулич, Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник

Петро Ричков, д. архіт., проф., Національний університет водного господарства та природокористування, Люблінська політехніка

Анатолій Силук, Волинський краєзнавчий музей

Міністерство культури України
Кременецько-Почаївський
державний історико-архітектурний заповідник
Національна академія наук України
Інститут історії України

Студії і матеріали з історії Волині

2018

Кременець
2018

УДК 94(477.82)(082)

С 88

С 88 **Студії і матеріали з історії Волині. 2018** / Міністерство культури України, Кремен.-Почаїв. держ. іст.-архітектур. заповідник; Ін-т історії України НАН України; редколегія: В. Собчук (головний редактор) [та ін.]. – Кременець : Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, 2018. – 368 с. : іл.

ISBN 978-617-515-294-2

У статтях збірника, написаних здебільшого на основі доповідей, прочитаних на Кременецьких читаннях з історії Волині (Кременець, 28–29 вересня 2017 р.), висвітлюються різноманітні аспекти регіональної і локальної історії краю.

Для науковців, викладачів, студентів і шанувальників історії Волині.

УДК 94(477.82)(082)

Рекомендовано до друку вченими радами
Інституту історії України НАН України (протокол № 11 від 11. 12. 2018 р.)
та Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного
заповідника (протокол № 4 від 12. 11. 2018 р.)

На обкладинці – шахова фігура королеви із слонової кості,
знайдена в ХІХ ст. на Замковій горі в Кременці. *Фото кінця 1930-х років*

ISBN 978-617-515-294-2

© Кременецько-Почаївський державний
історико-архітектурний заповідник, 2018 р.

© Інституту історії України НАН України, 2018 р.

© Автори, 2018 р.

ЗМІСТ

<i>Леонтій Войтович.</i> Проблеми ранньофеодального розвитку Волині: етапи дружинної та ранньофеодальної держав	9
<i>Святослав Терський.</i> Нове в археології княжих столиць Волині: критичний огляд досліджень за 15 років	25
<i>Іван Куций.</i> Рецепція Галицько-Волинського князівства в українській історичній думці Галичини ХІХ ст.	35
<i>Олег Однороженко.</i> Геральдика Кирдійовичів	46
<i>Богдан Прищеп.</i> Замки в басейні ріки Горині в другій половині ХІV – ХVІ ст.	63
<i>Володимир Собчук.</i> Маловідомі документальні джерела ХV ст. з історії еліти пізньосередньовічної Волині	89
<i>Ігор Тесленко.</i> Невідомі документи ХV – ХVІ ст. з родового архіву князів Вишневецьких	110
<i>Інна Волянюк.</i> Історико-лінгвістичний аналіз ойконімії Південної Волині ХV ст. (у межах сучасної Тернопільської області)	130
<i>Петро Ричков.</i> Від Львова до Києва: архітектурно-урбаністичні нотатки Мартина Ґруневеґа	139
<i>Андрій Заяць.</i> Роль поспільства в міському самоврядуванні Волині в ХVІ – першій половині ХVІІ ст.	152
<i>Оксана Штанько.</i> «Злого ложа син»: луцький міщанин-illegitimus Андрій Федорович	165
<i>Тарас Вихованець.</i> Чернетки привілеїв містам Острогу та Козлину на магдебурзьке право	178

<i>Петро Кулаковський</i> . Генеалогія дому володимирського і берестейського владыки Йосифа Баковецького авторства Василя Рудомича: джерела і достовірність	197
<i>Микола Крикун</i> . Доля кременецьких гродських і земських книг у 1648–1649 роках	213
<i>Юрій Пшеничний</i> . Володіння Дубенського парафіяльного костелу в XVII – першій половині XIX ст.	228
<i>Володимир Александрович</i> . Малярі та скульптори Кременця середини XVIII ст.	259
<i>Олександр Булига</i> . Фундатор і монастир: волинська сторінка в діяльності Миколая-Василя Потоцького	271
<i>Оксана Карліна</i> . Контрабанда в прикордонних повітах Волинської губернії та боротьба з нею (перша половина XIX ст.)	278
<i>Олена Прищеп</i> . Народні читання як засіб розширення читацького середовища у містах і містечках Правобережної України (кін. XIX – поч. XX ст.)	292
<i>Лариса Шваб</i> . Формування в дворянства Волині на початку XX ст. української ідентичності (за спогадами Ірини Левчанівської) . . .	299
<i>Олег Власюк</i> . Волинь у добу Центральної Ради: від автономістських прагнень до проголошення Української Народної Республіки (березень – листопад 1917 року)	314
<i>Юрій Крамар</i> . Протестантська церква в політиці польської влади на Волині у міжвоєнний період	323
<i>Володимир Борщевич</i> . Формування в 1934–1935 рр. персонального складу Волинської духовної консисторії	333
<i>Андрій Смирнов</i> . Інституалізація Автономної Православної Церкви в Україні (за матеріалами Почаївського собору 1941 року)	341
<i>Галішевський Віталій</i> . Проблеми збереження архітектурної спадщини Волині і Поділля в діяльності Михайла Брайчевського . . .	353
Abstracts	359
Автори	366

Володимир Собчук

МАЛОВІДОМІ АКТОВІ ДЖЕРЕЛА XV ст. З ІСТОРІЇ ЕЛІТИ ПІЗНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ВОЛИНИ

Опубліковано тексти п'яти актів XV ст. староукраїнською мовою щодо маєтків генетично зв'язаних між собою родів князів Несвідських і князів Збараських, які становили один із найпомітніших сегментів родовитої еліти пізньосередньовічної Волині: 1) лист великого князя литовського Свидригайла шляхтичу Фрідріху Гербуртовичу з Фельштина на маєтки в конфіскованому в князя Федька Несвідського Збараському повіті Волинської землі (1437); 2) лист Федькового сина князя Юрія Несвицького про запис дружині Настасії на своїх родових маєтках певної суми грошей (1467); 3) заповіт Федькового внука князя Солтана Збараського (1473); 4) акт поділу між князями Михайлом, Семеном Першим, Федьком і Семеном Молодшим Збараськими родових маєтків (1482); 5) лист дочок Солтана Збараського Марії та Ганни про відмову від маєтків батька на користь їхнього двоюрідного брата князя Михайла Збараського (1482).

Ключові слова: пізнє середньовіччя, документальні джерела, регіональна еліта, Волинь, князі Несвідські, князі Збараські.

Один із найпомітніших сегментів родовитої еліти пізньосередньовічної Волині становили князі Несвідські¹ та похідні від них князі Збараські, з яких пізніше повиділялися князі Вишневецькі, князі Порицькі й князі Вороницькі. Першим із достовірно відомих нам репрезентантів цих генетично зв'язаних між собою аристократичних родів був князь Федько Несвідський, на початку

¹ У писемних пам'ятках руською мовою перший із топоантропонімів трапляється у формах із кореневими *-з-*, *-д-* й *-ц-*, а латинською і старонімецькою – з кореневими *-s-*, *-c-* й *-cz-*. У науковій літературі цю родову назву передають здебільшого з кореневою *-ц-*. Я надаю перевагу формі *Несвідський*, найчастіше вживаній в автентичних пам'ятках руською мовою. Детальніше див.: *Собчук В. Д.* Від коріння до крони: Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. – Кременець, 2014. – С. 63, прим. 1.

1430-х років подільський староста великого князя литовського Свидригайла, який восени 1434 р. перейшов разом із підпорядкованими йому – і як власнику, і як уряднику – землями під владу польського короля Владислава III. Повернувши собі 1436 р. втрачені простори, зраджений монарх відібрав у невірного васала не тільки посаду, а й маєтки. Витіснення Свидригайла наприкінці 1438 р. його суперником у династичній війні Сигізмундом Кейстутовичем за межі литовсько-руської держави та вступ літом 1440 р. на престол на зміну останньому Казимира Ягайловича становища родини князя Несвідського не поліпшили, і тільки аж у 50-х роках XV ст. Федькові сини Василь і Юрій якось повернули собі конфісковані в батька маєтки².

Перший із братів Несвідських перетворив Збараж у свою резиденцію, і в 1460-х роках його діти перейшли на прізвище, утворене від назви цього міста, а другий та приписувані йому гіпотетичні нащадки дали користувалися топоантропонімом, похідним від попереднього родового гнізда³.

Спадкові володіння Василя Федьковича склалися з окремого Збараського повіту на волино-подільському пограниччі та групи поселень у Луцькому повіті (у районі теперішнього міста Рівного) з адміністративно-господарськими центрами у дворах Городок і Двірець.

З отчини Юрія Федьковича відомі тільки розташовані по сусідству з маєтками брата в Луцькому повіті двір Забороль, два поселення під назвою Житин, село Козлин і дворище якогось Першковича, на яких 1467 р. він записав дружині 300 кіп широких грошів руської лічби (*додаток Б, док. № 8*).

1463 р. Василеві сини Василь, Семен і Солтан, «отчичи и дедичи Збаразский», вчинили поділ родових володінь. У Збараському повіті старшому з них перепавав город Збараж із тридцятьма з половиною селами, середньому – город Колоден із двадцятьма селами, а меншому – двадцять поселень з адміністративно-господарськими осередками у дворах Вишневець і Манев; у Луцькому повіті Василь узяв село Студеняківці, Семен – двір Двірець, а Солтан – двір Городок із трьома селами (*додаток Б, док. № 6*).

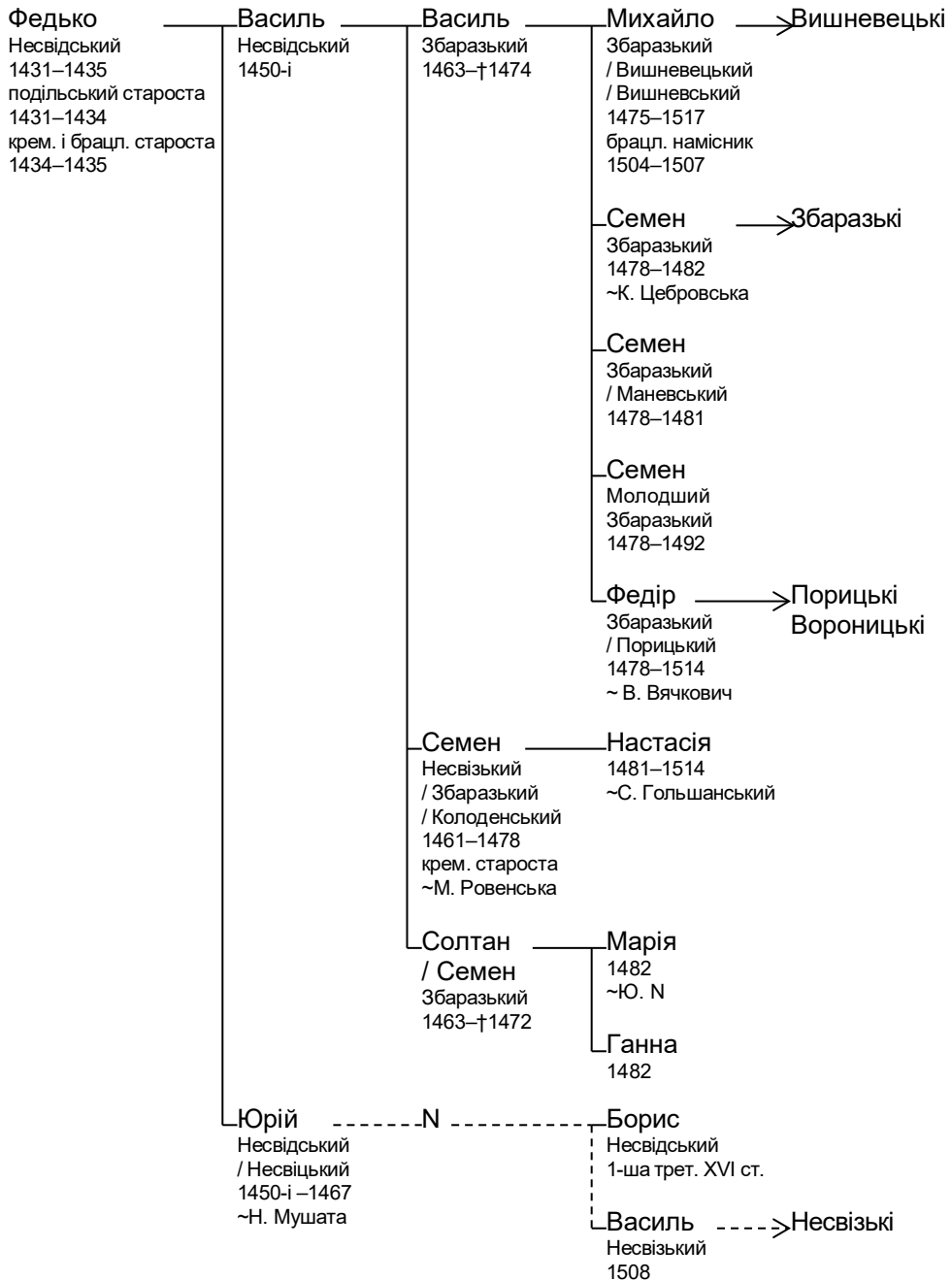
Солтан Васильович подався після поділу до Москви на службу. Повернувшись додому, він склав восени 1472 р. заповіт, за яким залишив маєтки братам, записавши дочкам тільки 200 кіп грошів (*додаток Б, док. № 10*), і незабаром зійшов зі світу. Василь Васильович загинув 1474 р. в обороні Збаража від татар⁴, а його права на родові володіння успадкували сини Михайло, три Семени й Федір.

² Собчук В. Д. Від коріння до крони... – С. 80; *Його ж.* З історії титулованої української аристократії пізнього Середньовіччя (Становлення роду князів Збараських та його володінь на Волині) // Молода нація. – К., 2000. – № 1. – С. 233.

³ Про можливих нащадків Юрія див.: *Його ж.* Від коріння до крони... – С. 64, прим. 2.

⁴ Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 608.

Схема 1. Родовід князів Несвідських і Збаразьких. XV ст.

1475 р. родина вчинила поділ Солтанової частки: брат покійного князя Семен отримав двір Манев із селами й присілками в Збараському повіті та всі спадкові володіння в Луцькому повіті, у тому числі й сільце Студеняківці, яке 1463 р. перепаало найстаршому з братів, а дітям брата Василя дісталися «твержа» Вишневець з усіма належними до неї селами та розташоване по сусідству окреме село Тараж. 1478 р. на вимогу монарха провели переділ, унаслідок якого сільце Студеняківці повернулося попереднім власником (*додаток Б, док. № 11–13*).

На кінець 70-х років XV ст. володіння Семена Васильовича склалися з половини батькової спадщини в Збараському й Луцькому повітах, отриманої в результаті поділів 1463, 1475 й 1478 років; набутих ним згаданих вище поселень батькового брата Юрія; сіл Шульжинці й Коськів із належними до них присілками й селищами в Полонському повіті, що могли становити особисту вислугу; придбаного 1461 р. в Луцькому повіті маєтку Рівне (*додаток Б, док. № 5*); групи сіл у Луцькому повіті, куплених 1470 р. в холмського каштеляна Ванька Кирдійовича (*додаток Б, док. № 9*). Перебравшись на проживання в город Колоден, цей із Збараських перейшов, очевидно, на прізвище, похідне від назви нової резиденції, оскільки в посмертних згадках фігурує як князь *Колоденський*⁵. Двір Манев із належними до нього поселеннями Семен Васильович відступив середньому з трьох однойменних племінників, оскільки пізніше той фігурує в листах братів як князь *Маневський*, але через деякий час (можливо, унаслідок смерті останнього) маєток повернувся до його рук.

Сини Василя Васильовича перший раз поділили успадковані ними родові володіння десь наприкінці 1470-х років. Текст укладеної тоді угоди втрачений. З наступних актів випливає, що найменший із трьох Семенів перебував під опікою старшого брата і що Михайло Васильович отримав частину на себе й на нього разом. Далі Михайло й Семен домовилися з дядьком Семеном, що був тоді кременецьким старостою, обміняти свої села Івачів Нижній, Янківці, Обаринці, Васьківці, Оприлівці й порожнє селище якогось Онацька на його села Коськів і Шульжинці з належними до них присілками й селищами (*додаток Б, док. № 14*), але до реалізації цієї угоди не дійшло, бо сторони залишилися при своїх маєтках.

Перед смертю (десь на грані 70-х і 80-х років XV ст.) князь Колоденський записав свою частину Солтанової спадщини племіннику Михайлу, а решту володінь залишив дочці Настасії, заміжній за князем Семеном Юрійовичем Гольшанським. Та оскільки його вдова Марія (відома згодом як княгиня *Ровенська*) і зять відмовилися виконати волю покійного чоловіка й тестя, 1 квітня 1481 р. Михайло Васильович уклав із ними з участю посередників угоду, за якою взяв тільки те, що лежало в Збараському повіті й

⁵ Собчук В. Д. Від коріння до крони... – С. 65.

зрікся претензій на двір Городок з усім належним до нього в Луцькому повіті, а призначений йому дядьків лист «содраль» (додаток Б, док. № 15).

Унаслідок передчасної смерті середнього з трьох однойменних синів Василя Васильовича Збараського його брати ще раз поділилися. За новим актом, складеним у Вільні 2 квітня 1481 р., Михайло Васильович та наймолодший із Семенів, що далі залишався під його опікою, отримали город Вишневець із 10-ма селами (Лози, Конаховичі, Бутин, Бакота, Острівець, Вязова, Олексинець, Мельна, Івання й Тараж) з частки дядька Солтана та 3 села (Івачів, Янківці й Обаринці) з батькової Збараської волості. Старшому із Семенів перепали город Збараж, місто під його стінами й 13 сіл Збараської волості (Охремівці, Черниківці, Верняківці, Залужжя, Литовський Кут, Рябчинці, Тарасівці, Розношинці, Оскрятинці, Мосорівці, Мечитівці, Луб'янки й Волочища) та одне село з колишньої Солтанової частки (Лопушна). Федір, частка якого була розірвана аж на 5 шматків, отримав 9 сіл батькової Збараської волості (Согниківці, Оприлівці, Васьківці та по два під назвами Лозова, Гуциніці й Стрийка), а в частці Солтана два села під Вишневцем (Влашинівці й Доманінка) і село Студеняківці в Луцькому повіті (додаток Б, док. № 16).

За наступною угодою, датованою 14 листопада 1482 р., найстарший із братів Збараських узяв город Вишневець з однойменними з ним містечком і селом, 7 інших сіл (Олексинець, Острівець, Тараж, Бакота, Бутин, Конаховичі, Лози й Бодаки) і 2 дворища («де Мишко живе» й «де Юхно живе»), а решту 6 поселень (Івачів, Янківці, Обаринці, Млинівці, Мельна й Вязова) залишив наймолодшому (додаток Б, док. № 18–19). Перетворивши Вишневець у резиденцію і перейшовши з часом на прізвище, похідне від її назви, Михайло Васильович започаткував рід князів Вишневецьких.

Семен Молодший Збараський, остання прижиттєва згадка про якого датована 2 червня 1489 р.⁶, не залишив нащадків, тому отриману ним частку родових маєтків успадкували брати. Михайло Васильович забрав собі суміжні з його маєтками села Млинівці, Вязова й Мельна, що входили пізніше у володіння його нащадків⁷.

Семенові Першому перепали, очевидно, в частині однойменного з ним молодшого брата села Івачів, Обаринці і Янківці, але були передані ним чи комось із нащадків спадкоємцям Семена Колоденського в обмін, мабуть, на отримані останнім за поділом 1463 р. поселення Мединя, Волочища й Порохна (і, можливо, деякі з нелокалізованих на сучасній карті) на східній окраїні Збараського повіту, оскільки за джерелами кінця XVI ст. перша група поселень входила в Чернихівську волость нащадків князя Колоденського, а друга належала нащадкам Семена Першого.

⁶ Lietuvos Metrika. – Vilnius, 2004. – Kn. Nr. 4: (1479–1491): Užrašymų kn. 4 / parengė L. Anužytė. – P. 83.

⁷ Собчук В. Д. З історії титулованої української аристократії... – С. 237.

Федір Збараський, який наприкінці XV ст. перебрався в успадкований жінкою маєток Порицьк у Володимирському повіті і з часом перейшов на прізвище, похідне від назви резиденції, залишив свої володіння на півдні Волині синам, старший з яких продовжив рід князів Порицьких, а середній і молодший започаткували дві гілки князів Вороницьких. Маєток у Луцькому повіті, що складався з головного села Студенка й й присілка Ставок, 1485 р. цей із братів Збараських віддав за борги княгині Ровенській з надією повернути собі, «коли буде сила» (*додаток Б, док. № 21*), але до реалізації цього наміру не дійшло.

Володіння князя Колоденського з часом перейшли до князів Острозьких. На початку 1489 р. Настасія Семенівна подарувала частину успадкованих нею родових володінь у Луцькому (двір Городок з усім належним до нього та набуті батьком поселення Юрія Федьковича) й Полонському повітах своєму чоловікові (*додаток Б, док. № 22*), а решта її отчини залишилася в довічному володінні матері. Після княгині Гольшанської († кін. 1515 або поч. 1516) її права на родові володіння князів Збараських перейшли на єдину дочку Тетяну або Ганну, заміжно за князем Костянтином Івановичем Острозьким, але вступити в ці маєтки та змогла аж після смерті княгині Марії Ровенської. У травні 1518 р. монарх підтвердив чоловікові князівни Гольшанської всю спадщину батьків дружини, у тому числі й те, що залишилося після її діда по матері князя Колоденського⁸.

* * *

Усі дії з нерухомістю супроводжувалися відповідними актами. Окремі з них могли з певних причин знищуватися, як згаданий вище запис Семена Колоденського своєму племіннику Михайлові Збараському після угоди між останнім і родиною покійного князя про корекцію його волі, а решта документів відкладає в домашніх архівах.

Хоча архіви усіх згаданих вище спільнот родовитої знаті втрачені, частина пов'язаних із ними та їхніми володіннями актів XV ст. до нас дійшла – як в оригіналах (в інших збірках рукописів), так і в списках. Загалом нам відомі тексти 23 документів XV ст., які стосуються князів Несвідських і Збараських та їхніх володінь: 17 із них давно вже введені в науковий обіг, а решта публікуються в цьому збірнику – один Ігорем Тесленком і п'ять мною (див. *додаток Б*). Текст одного з актів подано тут за оригіналом, а решти чотирьох – за копіями кінця XVI ст. в книгах Руської (Волинської) метрики.

Загалом оригінали слугували основами публікації 12-ти, а списки – решти 11-ти актів. Тексти чотирьох актів відомі як за оригіналами, так і за списками. На час публікації оригінали зберігалися в колекціонерів Костянтина

⁸ Собчук В. Д. Від коріння до крони... – С. 88, 105, 152; Archiwum ksiąząt Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1890. – Т. 3: 1432–1534 / wyd. przez B. Gorczaka. – S. 166–169 (4. 05. 1518, Краків).

Свідзінського (3) й Вацлава Руліковського (1), Бібліотеці ординації Крasiнських у Варшаві (2, походили з колекції Свідзінського), Національному закладі ім. Оссолінських у Львові (7), Головному архіві давніх актів у Варшаві (1). Списки виявлені в складеному в середині XVI ст. збірнику копій документів архіву князів Острозьких під назвою «Munimenta ducum in Ostrog» (9)⁹ та книгах Руської (Волинської) метрики (4) і Берестейського земського суду (1) (див. *додаток Б*).

Найдавнішим з опублікованих тут актів є лист великого князя литовського Свидригайла 1437 р. шляхтичу Фрідріху з Фельштина на маєтки Черняхів, Мшанець і Черняхівка в Збарзькому повіті Волинської землі, конфіскованому в подільського старости князя Федька Несвідського. Його появі передував перехід попереднього власника в умовах династичної війни у Великому князівстві Литовському під верховенство польського короля Владислава III. Лист датований роком, перші дві цифри якого подані за літочисленням від народження Ісуса Христа, а другі дві – за літочисленням від створення світу, та індіктом, що відповідає річній даті. Реципієнтом надання був виходець із шляхти Перемишльської землі Фрідріх Гербуртович із Фельштина. Закріпитися в отриманих володіннях він не зміг, оскільки 1463 р. вони фігурують уже в дільчому листі внуків князя Федька Несвідського. На початку 80-х років XVI ст. пергамент зберігався в скарбці дружини короля Стефана Баторія Ганни Ягеллонки. 20 грудня 1582 р. троцький воєвода Стефан Андрійович і його племінник брацлавський воєвода Януш Миколайович Збарзькі виклопотали в неї видимус цього документа¹⁰. У зв'язку з підтвердженням його 20 червня наступного року королем текст уписали в книгу Руської (Волинської) метрики, в якій він і дійшов до наших днів.

Наступний за часом акт – лист Федькового сина Юрія 1467 р. дружині Настасії на певну суму грошей на своїх родових маєтках. Це єдиний відомий нам документ цього князя. Під час копіювання його в книгу Руської (Волинської) метрики писар допустив низку помилок: пропустив у даті місяць, указав неможливий рік, помилився в цифрі індікту, перекрутив географічні назви. Переказ змісту цього акта в книжці краєзнавця XIX ст. Тадеуша Стецького, що мав його копію з архіву в Степані, дозволяє уточнити окремі деталі. Зокрема, дата виправлена на 6975 р. від створення світу¹¹. Текст

⁹ Характеристику цього збірника копій див.: *Radziwiński Z. L. Przedmowa // Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1887. – Т. 1: 1366–1506 / wyd. pod kier. Z. L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobielskiego i B. Gorczaka. – Т. 1. – S. VI–VIII.*

¹⁰ Видимусом називали акт, що містив повну копію іншого документа, автентичність якого посвідчувалася ним (*Кауштанов С. М. Современные принципы издания латинских грамот (часть пятая) // Археографический ежегодник за 1987 год. – М., 1988. – С. 35).*

¹¹ *Stecki T. J. Z boru i stepu stepu: Obrazy i pamiątki. – Kraków, 1888. – S. 110.*

документа дійшов до нас завдяки тим самим обставинам, що й попереднього, але видимус королеви датований 11 березня 1583 р.

Далі йде заповіт князя Солтана Васильовича Збараського, складений ним восени 1473 р., після приїзду з Москви зі служби. Під час поділу спадщини князя документ потрапив, очевидно, до руку його брата Семена Колоденського, далі опинився в архіві Острозьких. Акт датований 6981 р. від створення світу й 6-м індіктом. Видимус королеви датований 11 березня 1583 р. Нотатка про заповіт Солтана Збараського в сумарії архіву князів Острозьких 1594 р.¹² дає підстави думати, що на кінець першої половини 90-х років XVI ст. цей та інші документи, які зберігалися в скарбниці Ганни Ягеллонки, перебували вже в руках Василя-Костянтина Острозького.

Наступним документом є акт поділу між князями Михайлом, Семеном Першим, Федором і Семеном Молодшим Збараськими родових маєтків, складений 2 квітня 1481 р. «индикта четвєртого» (насправді це 14-й індікт; копіст помилково не дописав тут у порядковому числівнику заключну частину *надцать*). 1570 р. внуки Федора Збараського випросили в Сигізмунда Августа видимус цього документа, отриманого, очевидно, свого часу їхнім дідом Федором Збараським, що був одним з учасників поділу. Таким чином текст акта потрапив у книгу Руської (Волинської) метрики.

Завершує публікацію лист дочок Солтана Збараського Марії та Ганни 1482 р. про підтвердження двоюрідному братові князю Михайлові Васильовичу Збараському сіл їхнього батька Манів, Вербовець, Передмір і Борсуківці, отриманим ним від батькового брата Семена Колоденського. Адресат виклопотав у сестер цей акт після того, як зіткнувся з невизнанням родиною покійного князя Колоденського його запису. Лист датований роком від створення світу й індіктом. У річній даті на першому місці замість літери S («зело») із цифровим значенням 6 помилково написана літера C («слово»), якою позначали цифру 200. виправлений рік відповідає вказаному в листі 15-му індікту. Оригінал листа зберігається в Головному архіві давніх актів у Варшаві. Походить він, очевидно, з архіву Кристини з Вишневецьких Малинської, яка володіла в середині XVII ст. згаданими тут маєтками Вербовець і Передмірка¹³.

Акти, які публікуються, слугуватимуть важливими джерелами вивчення не тільки еліти Волині, а й економічної, соціальної і політичної історії регіону загалом та історії української мови на схилі середніх віків.

¹² Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego. – Rkps 425. – S. 354 («List ks. Semena Zbarskiego, w którym zapisuje po swej duszy na Grodku i na przysiołku Klementowa i Biechniu 200 kop Przeczystey w pieczarze, a dziewczkom swym 200 kop i aby to bracia jego ks. Wasyl i Semen odłożyli do jego przyjazdu z Moskwy, a jeśli by nie wrócił, aby te imienia za swoje mieli, an. 6991»).

¹³ Собчук В. Д. Від коріння до крони... – С. 93, 96.

ДОДАТКИ

А. Тексти актів

№ 1

1583. 06. 20, Краків

Король Речі Посполитої Стефан Баторій видає брацлавському воєводі князю Янушу Збараському видимус листа, уписаного на його клопотання в книги коронної канцелярії:

1582. 12. 20, Варшава

Польська королева Ганна видає князям Збараським – троцькому воєводі Стефану Андрійовичу і брацлавському воєводі Янушу Миколайовичу – видимус листа, який зберігається в її скарбниці:

1437. 06. 10, Луцьк

Великий князь Свидригайло надає своєму слuzі Фрідріху Гербуртовичу з Фолштина в Збараському повіті Волинської землі маєтки Черняхів, Мшанець і Черняхівка

РГАДА. – Ф. 389 (Литовская метрика). – Оп. 1. – Кн. 196 (Русская метрика, кн. 7). – Л. 249 об.–250 об.

[л. 249 об.] Данина Гербѣлтѣ на Черняхов

Стефанъ etc.

Взнаимуемъ тымъ ншимъ листом etc. Вся предмова, тако вышеи.

Ганна, Божю милостью королеваа полскаа etc.

Взнаимуемъ | [л. 250] симъ нашимъ листомъ всимъ, кому то ведати належить, ижъ будѣчи се zde на соиме Ѹ Варшаве, мовили нам гасневельможные кнѣзь Стефанъ Корубутовичъ Збаразский, воєвода троцкии, державца сомилышъскийи, жосленьскийи и дорсунышъскийи, а кнѣзь Янушъ Корубутовичъ Збаразский, воєвода браславъскийи, староста кременецъкийи и пиньскийи, сами ѿ себе и именемъ всехъ Ѹчастниковъ своихъ, абыхмо видимусы и преписы с привилевъ и листовъ на имена ихъ вольныские, на нихъ припадаючие, належачие, которые в скарбе ншемъ суть, ихъ милостамъ выдати казали. А такъ мы, чиначи то на жеданье ихъ милости за ведомостью и позволенемъ его королевъское милости, пна малъжонька ншого милостивого, тотъ листъ, в сёмъ листе ншомъ нижеи вписаныи, зъ самымъ шрииналомъ добре скорикгованыи, с подписомъ руки и за печатью ншою ихъ милостамъ выдати есмо рассказали, которые слово шть слова такъ са в себе маеть:

Милостью Божою, мы, великии кнѣзь Швидриггал, литовьскии, рускии и иных, чинимъ знаменито симъ нѣшимъ листомъ каждому доброму нынешнимъ и на потомъ будучимъ, хто на него возреть или чтучи его ѹслышитъ, кому жъ то коли его будетъ потребизна, ижъ видевь и знаменавъ службу намъ верную а никгда не впущеную нѣшого верного а милого пна Фридыша Гербултовича съ Фолтина, и мы есмо, порадившиа з нашими кнѣзи и пны, з нашою верною радою, даемъ и дали есмо тому преречоному пну Фридышу за его верную службу Чернеховъ ѹ Збараской волости ѹ Волинской земли зо всимъ с тымъ, што к нему здавна слушаеть и слушало, с присельки, а Мшанецъ и Чернеховька как ѹ Волинской земли а въ Збараскомъ повете со всимъ с тымъ, што к нимъ здавна прислухало и тагло. А таа вса верху выписаные села в семъ листе вперед речоному пну Фридышу – Чернеховъ, Мшанецъ а Чернеховька – вечисто а непорѹшно зо всими ѹходы и приходы, ничого на себе не вымоваючи, с присельки и з нивами, и съ паинями, з лесы и з бортными землами, и з ловы, и з ловищи, и з бобровыми гоны, и ѡзеры, з реками и крыницами, и с потоки, з ставы и ставищи, и з млыны и такъ, што в тых селех себе примыслит | [л. 250 об.] и на новомъ корени посадить, изо всими платы, што к тымъ селомъ прислушаеть и прислушають, и такъ с луги, з дубровами и сеножатями, и з багнами, и зо всими пожитьки. Можесть себе полешшовати и рожширати (!), осадити и примноживать. А даемъ тому вперед речоному пну Фридышу Гербултовичу вса таа меноваа (!) верху места вечно и непорушно ему, а потомъ и детемъ его, и внучатомъ его, и ближнимъ его, и щадкомъ его. Вольни во всех тых селех роздати, продати и променити пнѣ Фридышу и его ближнимъ по нем будучим.

А при томъ были и сведоми нѣша вернаа рада: владыка луцкии Фешдосии а панъ Йнѣ Воиницькии, пнѣ Иванъ Гулевичъ, панъ Козаринъ, маршалок Руское земли, пнѣ Иванъ Клюковичъ, пнѣ Иванъ Волотовичъ Иванъ Волотовичъ (!), пнѣ Масько Гулевича, пнѣ Сенько Васковича, пнѣ Данько Мукоевичъ (!), пнѣ Кариванъ.

А на потверженье того нѣшого жалованья про лепшую памать и твердость и печат нашу велели есмо привесити к тому нашему листу.

А писан в Луцьку под лѣты рожества Исуса Хрыстова тисачою чотыриста чотырѣдесать шостое лето мѣа июня десатого дна, инѣдыкта патогонадцать.

ѹ того листу печать привесисътаа ѡдна и подѣпись руки писмомъ рускимъ тыми словы: Приказ пна Немеры, старосты луцкого.

Писанъ у Варьшавѣ лета Божого нароженья тисача патьсоть ѡсемьдесать второго мѣа декабра двадцатого (!) дна.

ѹ того листу препису права з скарѣбу еѣ королевское милости, пну воеводе браславскому и инѣшимъ ѹчастникомъ его даного, подѣпис руки и печать еѣ королевское милости.

До которого листу для лепшого веры и сведецтва и твердости печать н̄ша коронная притиснена есть.

Писанъ 8 Краковѣ дна К̄ м̄ца июна року Божого ҃АФПГ, а кролеваныа нашего року Ӣ.

Ioannes BorukowŃkŷ, R.P. vicescancellarius

Справа того жъ

Lawrin PiesoczinŃkŷ, pisarz

№ 2

1583. 06. 20, Краків

Король Речі Посполитої Стефан Баторій видає брацлавському воєводі князю Янушу Збаразькому видимус листа, уписаного на його клопотання в книги коронної канцелярії:

1583. 03. 11, Варшава

Польська королева Ганна видає князям Збаразьким – троцькому воєводі Стефану Андрійовичу і брацлавському воєводі Янушу Миколайовичу – видимус листа, який зберігається в її скарбниці:

1467. –. 02, без місця

Князь Юрій Федькович Несвіцький записує дружині Настасії, дочці пана Івана Мушати, на своїх отчизних маєтках 300 кіп широких грошів руської лічби

РГАДА. – Ф. 389 (Литовская метрика). – Оп. 1. – Кн. 196 (Русская метрика, кн. 7). – Л. 224 об.

Листъ к̄нзѣ Несвѣцко҃го на вѣно жонѣ его на певных именованых

Стефанъ etc.

Взнаимуемъ тымъ нашимъ листомъ etc. Вся предмова, тако вышеи.

Ганна, Божею милостью королеваа полскаа etc.

Взнаимуемъ тымъ листомъ нашимъ, ижъ будучи тутъ, на соимѣ, тасневелможные панове к̄нзъ Стефанъ Кобыбутовичъ Збаразский, воєвода троцкий, державца сомилишгский, жосленский и дорьсунишский, а к̄нзъ Янушъ Кобыбутовичъ Збаразский, воєвода браславский, староста пиньский, державца кременецкий, мовили намъ ихъ милости сами шть себе и именовемъ иньшихъ ҃частниковъ своихъ, жѣдаючи, абьхмо ихъ милостямъ преписы албо видимусы с привилевъ, которые в скарѣбѣ нашомъ суть, а именовемъ ихъ мл̄сти належачие, выдати розказали. Мы за ведомостью и позволенемъ корола его мл̄сти, п̄на малженка н̄шего милостивого, тотъ видимус, з самымъ шрииналомъ гараздъ скорыкгованыи, ихъ мл̄сти выдати есмо розказали, которыеи

слово шть слова такъ сѧ в собе маеть:

А ꙗ с, кнѣзь Юреи Феѣковичъ Несвѣцкии, понал есми Ѹ пѣна Ивана Мушаты дочку Настасью, собе жону. А даль ми по неи польтораста копъ грошеи широких руское личбы. А ꙗ своєї жонѣ кнегини Настаси на свою сторону записаль на своєї штьчизнѣ – Забороли а на двоих Житинох, а ¹⁴сѧком Аини (!), а на ПерѸшовича дворищи¹⁴ – триста купъ (!) широких грошеи руское личбы.

А при том были светки, кнѣзи и пнѣве, былъ пнѣ Васиѣ Гулевичъ, кнѣзь Путѧта Ивановичъ, пнѣ Васко Петрашковичъ, панъ Микита Гулевичъ, кнѣзь Митко Ивановичъ, панъ Шхрем Русиновичъ, пнѣ Ивашко Мжачичъ, пнѣ Ивашко Еваевичъ, панъ Борисъ Мушатичъ, пнѣ Шлехно Шхремович, пнѣ Юшко Камка, панъ Шлехно, Чорного Ивана сынъ.

В лето тисѧчь семсот семьдѣсѧтъ патого, мѣа второго дня, инѣдикто ВІ. А се ꙗ писал, пѣна Ванъковъ дякъ Иванъко.

Ѹ того листу печать зависистаѧ шдна, подпису жадного нит.

Писанъ у Варъшавѣ лета Божого нароженьѧ тисѧча патъсотъ шемьдѣсѧтъ третего, мѣа марца шдиннадцатого дня.

Ико ж тот листъ королевое еѣ млѣсти etc. Конѣц и дата, ꙗко вышѣи.

Ioanisz BoruhowŃkŃ, R.P. Vicescancellarius

Справа того ж.

Lawrin PesoczinŃkŃ, pisarz

№ 3

1583. 06. 20, Краків

Король Речі Посполитої Стефан Баторій видає брацлавському воєводі князю Янушу Збараському видимус листа, уписаного на його клопотання в книги коронної канцелярії:

1583. 03. 11, Варшава

Польська королева Ганна видає князям Збараським – троцькому воєводі Стефану Андрійовичу і брацлавському воєводі Янушу Миколайовичу – видимус листа, який зберігається в її скарбниці:

1473. 10. 03, без місяця

Князь Семен він же Солтан Васильович Збараський складає заповіт

РГАДА. – Ф. 389 (Литовская метрика). – Оп. 1. – Кн. 196 (Русская метрика, кн. 7). – Л. 233–234.

¹⁴⁻¹⁴ За переказом Т. Стецького, тут фігурують село Козлин і дворище Першковича (Stecki T. J. Z boru i stepu... – S. 110).

[л. 233] Тестаментъ кн̄за Солтана Збаразского

Стефанъ etc.

Взнаимуемъ тымъ нашимъ листомъ etc. Вся предмова, тако вышеи.

[л. 233 об.] Ганна, Божю милостью корлеваа полскаа etc.

Взнаимуемъ тымъ листомъ нашимъ, ижъ будучи тутъ на соиме, насневелможные пнове кн̄зъ Стефанъ Корибутовичъ Збаразский, воевода троцький, державъца сомилишьский, жосленский, дорсунишьский, а кн̄зъ Януш Корибутовичъ Збаразский, воевода brasлавский, староста пиньский, державца креманецкий, мовили намъ ихъ милости сами ѿ себѣ и именовъ иньшихъ участниковъ своихъ, жадаючи, абыхмо ихъ мл̄стамъ преписы альбо видимусы с привильевъ, которые в скарьбу нш̄омъ суть, а именовъ ихъ милости належачие, выдати розказали. Мы за ведомостию и позволеньемъ короля его милости, п̄на малъжонька нашего милостивого, тотъ видимусъ, зъ самымъ шрииналомъ добре скорикгованыи, ихъ милости выдати розказали, которые слово отъ слова такъ ся в себе маеть:

Въ ма светое живоначално Троицы, Ѡца, и Сына, и ст̄ого Д̄ха.

С̄ъмъ я, князь Семень Василевичъ Солтанъ, Ѡчичъ Збаразский, ѡ своемъ целомъ розуме, в доброй памяти, записоваю по своей душе на своей дедизне, на Городку, и к тому приселокъ Клименьтовъ а Бегонье, двесте копъ грошеи – сто копъ к Пречистой к Печери, а сто копъ к церквамъ на сороковусты. А што коли моей дельницы ѡ Збаразскомъ повете, на томъ записоваю дочкамъ своимъ двесте копъ грошеи, нехай то братья моя дочкамъ моимъ ѡложатъ.

А што коли братья моя кн̄зъ Василей а кн̄зъ Семень до моего приезде имели, доколе я из Москвы не приехалъ, нехай бы шни по тому шпать своя имения мели. А што которое имяне под кого подошло в моемъ приезде и чие дельницы, ино бы то нехай шпать зася верьнено тому, чие было ѡ перьш̄мъ делу, абы ся по моемъ животе в то братия моя не хлопоталися, а по первому бы делу держалися.

А такежъ слугамъ своимъ верьнымъ записываю, которые жъ ми много летъ послужили, Роману на Добрын а на Корыевичахъ патъдесать копъ грошеи со всимъ с тымъ, такожъ то к тому шбъехано, а Шмельяну на Шбарове тридцать копъ грошеи а со всимъ же с тымъ, што к тому шбъехано. А при моемъ животе с того имения шни нехай мнѣ служить, а што ся станеть Божа воля надо мною, и по моемъ животе шни с того | [л. 234] имения нехай служить, кому хотать. А пакъ ли ѡсхотать братия моя мети, ино нехай бы тые п̄нзи отъложить слугамъ моимъ Роману а Шмелану, которые жъ я имъ записалъ на томъ имению.

А што коли и маю ѡво всихъ дворахъ челади, то естъ вольные, а по моемъ животе нехай вси идутъ добровольне, где кому хотать.

А при томъ былъ духовникъ мой Конанъ игумен, а п̄нъ Семень

Григоревичъ, п̄н̄ Андрей Чапличъ, п̄н̄ Влехно Джуса, княз Влехсандро Ивановичъ, п̄н̄ Русинъ Куцковичъ а иньшихъ было при томъ много добрых.

А писалъ п̄на Семена Григоревича писарь Гридко.

Летъ шесть тисачъ семьсотъ¹⁵ шемьдесать перьвого, иньдикътъ шостыи, октебрь третии.

У того листу печатѣи притисненыхъ на паперѣ чотыри, подпису нѣтъ.

Писанъ ѣ Варьшавѣ летъ Божого нарожениа тислѣа патъсотъ шемьдесать третего, м̄ца марца, перьвого надцать дна etc.

Конѣць и дата, тако вышеи.

Ioannis BorukowŃkŃ, R.P. vicecancellarius

Справа того жъ.

Lawrin PiesoczinŃkŃ, pisarz

№ 4

1570. 07. 08, Варшава

Король Сигизмунд Август підтверджує князям Петру й Олександрю Олександровичам Порицьким дільчий лист їхніх предків:

1481. 04. 02, Вільно

Князі Михайло, Семен Перший, Федір і Семен Молодший Збаразькі ділять свій родовий маєток

РГАДА. – Ф. 389 (Литовская метрика). – Оп. 1. – Кн. 192 (Русская метрика, кн. 2). – Л. 12–13.

[л. 12] Потверженье княземъ Петрѣ и Александрѣ Порицкимъ зъ Збаража на дель вечистыи продковъ ихъ негда ѣрожныхъ князи Михаила, Семена, Федора, Семена Василевичовъ Збаразскихъ в ѣменахъ ихъ ѣчизныхъ | [л. 12 об.] в замкохъ Вишневецъ и Збаражъ и иньхъ селахъ, къ тымъ замкомъ належачихъ, тако на листѣ ихъ делчомъ тутъ ниже вписаномъ, ширѣи описуѣтъ

Жикгимонтъ Августъ, Божю млтню королъ полскии, великии князъ литовскии, руски, пруски, мазовецъ (!), жомоитски и ифлантски.

Ѵзнаиуѣмы тымъ листомъ нашимъ всимъ вобѣцъ и кождому зособна, кому того вѣдати албо слышатъ належи, нинѣшнимъ и на потомъ будучимъ, ижъ ѣказовали передъ нами и передъ п̄ны радами н̄шими ѣрожонье князеве Петръ и Александръ Порицкиѣ зѣ Збаража листъ делчии продковъ своихъ ѣрожныхъ негда князи Михаила, Семена, Федора и Семена Василевичовъ Збаразскихъ, которымъ листомъ своимъ вписують, ижъ принали межѣ собою,

¹⁵ Над словом *семьсотъ* іншим чорнилом написано *девятьсотъ*.

братею, равныи вечистыи дел в ыменах своихъ ѿчизныхъ в замкох Вишневьцу и Збаражу и иныхъ селахъ, ку тым замкомъ належачих, тако то ширеи и достаточнее тот лист кнѣзи Збаразскихъ вышеи мененыхъ под печатами цѣлыми завесистыма Станка Костевича, Йна Довоиновича, Петра Йновича, маршалка нѣшого, Йкуба Костевича, Юра и самыхъ ихъ в себе маеть и вписуеѣт, которыи слово ѿд слова такъ са в себе маеть написаныи:

Во 'ма Боже станса.

Мы, кнѣзи Збаразские Василевичи, князъ Миха'ло, кнѣзь Семень, кнѣзь Федоръ а кнѣзь Семенъ Молодши', розделили есмо ѿчизну свою.

А а, кнѣзь Михаило, будучи братъ старшии, взал есмо молодшого брата кнѣза Семена на свою впеку из делницею его ѿчизны нѣшоѣ. Мнѣ, кнѣзю Миха'лу, старшому брату, досталоса з молодшимъ братомъ кнѣземъ Семеномъ городъ Вишневецъ зо всеми селы и з людми, и ставы, з лѣсы и зо всеми пожитки, што коли тагнетъ ку тому городу, а на има первое село Лозы з двема ставы, а Кунаховичи, а Будуйнѣ, а Бакота, а Ѡстровецъ, а Вазоваа, а Ѡлексинецъ, а Мелнаа, а Иване, а Таражъ, а Збаразское волости три села к тому же | [л. 12а] городу, перво писаному, к Вишневьцу, на 'ма Вачово (!) из ставом, а Йнковцы, а Ѡбаринцы, а тые именьа наверху писаные из ставы и со всеми пожитки, што коли к нимъ здавна тагнуло и тагнетъ. А коли бы тотъ братъ мой молодшии речоныи князъ Семень хотѣлъ бы дель мети з середушою братею, тогды не маеѣт до нихъ ничего, нижъ толко ведаѣтса ему з старшимъ братомъ, кнѣземъ Михаиломъ.

А мнѣ, кнѣзю Семену Первшому, по кнѣзи Михаилѣ, по старшомъ братѣ, досталоса Збаражъ городъ зо всеми селы, и з людми, и ставы, и з лѣсы, и сеножатми и со всеми пожитки – первое село Ѡхремовцы з двема ставы, а Черниковъцы, а Вернаковъцы, а место, а Залужѣ, а ставъ местскии, а дворецъ з ставом, а Ливскии (!) Куть, а Рабаинцы, а Тарасовъцы з ставом, а Розношинцы, а Вскратинцы зъ ставом, а Мосоровцы, а Мечитовцы, а Лопушнаа, а Любалка, а Воличица (!) а тые то села, на верхѣ написаные, которые к Збаражу тагнутъ, з ставы, з озеры, з реками и кмщи (!)¹⁶, и з лѣсы, и з дубровами, и с пасеки, и сады, и з малыми присѣлки и со всакими пожитки, што коли служитъ ку пожиткомъ нѣшимъ.

А, а князъ Федоръ, ѡзал есмо делницѣ свою, бѣдѣчи в доброй згодѣ з братомъ своимъ кнѣземъ Семеномъ, передо мною старшимъ братомъ, а взал есмо на свою делницѣ две села Лозовыхъ з двема ставы и з млыномъ (?), а Согнетевцы з ставом, а Ѡпреловъцы, а Васковцы, а Влашановъцы, а Доманинка, а двои Гушинцы, а две Стрыевъце, а Студанаконъцы; а тые то села, на верху написаные, кнѣзю Федорѣ, которые са зостали ему в делницы з селы, з людми, з ставы, з лѣсы, з дубровами и со всеми пожитки, што служитъ тому то именью, которое зосталоса кнѣзю Федору.

¹⁶ Возможно, мало бути слово *селѣци*.

А хто бы тот дел з насъ, брати, рушил, тот королю заплатит сѣмсот коп, а брати триста копъ. А хто наложит на свои город albo на ставы, albo на котороє именьє, а хто бы хотел тот дел рушит, тот на простую помову маеть пнзи положити, што | [л. 12а об.] коли шкоды будет тот дел рушити.

А при том были, коли єсмо тотъ делъ мели, панъ Станко Нестевич, а пан Ан Довоиновичъ, а панъ Петръ Ановичъ, гсѣдра корола єго млсти маршалокъ, а панъ Акубъ Костевичъ, а панъ Юрии Сункович. А над то еще для лепшее справедливости и печати єсмо свое приложили к тому то запису.

Писан ъ Вилни под Божими леты тисача и чотыриста шмьдесат первого году мсѣа апрела второг дна индикта четвертого.

И били нам чолом преречоныє Петръ и Александер, брата, абысмы им тотъ листь преречоныи продковъ их, кнзѣи Збаразских, вышеи вписаных, моцю ншею королевскою шновили, потвердили и шмоцнили. Мы теды, видачи рѣч слушную и годную, тоє, котороє в насъ просили, шбачивши тот листь делчии добрыи, порадыи, слушныи а ни в чом не нарушонныи и печати целые того листу и всихъ тых, которые их приложили, за которым вжо ѿ давног часу тот дел их непорушне межи ими держанъ был, тотъ листь их делчии швесь, яко в себе єсть, и вси речи, в нем описаные, шдновламы, потвержаем и шмоцнаєм вечне а на веки тым листом ншим, хотечи то мети, абы завжды, на часы вечные тот листь делчии мел моц и местце вшенды на вшелаких местцах и судех, якобы заразом и предтым ѿ нас потвержонъ был, такъ ижъ бы под такими ж заруками, яко сут в том листе вписаные, жаденъ члвкъ кторекго колвекъ стану и преложенства тому листови делчому противитса и приганити не смел, але абы водлуг того листу делчого продковъ их кнзѣи Збаразскихъ и того ншого шдновена и потверженьа преречоныє брата и потомковє их могли презпечне (!) завжды именьа, в том листе делчом описаные, им належачие, водлугъ листу ихъ делчого вшитке такъ сполу, яко и зособна з своими детми и потомками мет, держат и их уживат вечне на веки през пренегабанъа и переказы | [л. 13] кождого члвка. А на свадецтво того всего росказалисмы ъ того листу ншого печать ншу коронную привєсит.

Данъ въ Варшаве на соимє валном коронном дна шмого июла мсѣа року Божого нароженьа тисача патсот шмдесатого, а панованъа ншого чтырдестого первого при бытности пановъ рад нших, на том соимє при насъ будшчихъ, такъ дшховных, яко и свецкихъ Короны Полское и Великог кнзства Литвского.

Дан през ренце велможного Валєнтог Дємбинского з Дємбан, канцлєра Короны Польское.

Валєнты Дємбински з Дємбан, канцлєр Короны Польское

1482. 05. 30, без місяця

Княжни Марія і Ганна Солтанівни Збаразькі підтверджують двоюрідному братові князю Михайлові Васильовичу Збаразькому села їхнього батька Манів, Вербовець, Передмір і Борсуковіці, отримані ним від свого дядька князя Семена Колоденського

AGAD. – Zbiór dokumentów pergaminowych. – Nr 7380.

Пергамент. 6 печатей на коричневій масі, підвішених на червоних шнурках. На звороті два регестові написи пізнішого часу польською мовою.

Чинимъ знаменито сим нашим листом кажьдомꙋ добромꙋ нинешьним и на потомъ будучимъ, кому жь того будеть потреба слышати. Иѣ, книгини Марья книгини Юрьеваа Михайловича, а ѣа, княжна Ана, Солтановны Василевича Збаразкого, записали есмо и листом сим нашим есмо потверьдили брату нашому кнзю Михайлу Василевичу Збаразькому тые села, которые жь кнзъ Михайло дерьжить ѿ дядка ѿ своего и ѿ нашего ѿ кнзѣа Семена небожчика Колоденского, нашее ѿчизны а дѣлници ѿца нашего, што посьле ѿца нашего князь Семен держал, на има Манов, а Передмирь, а Вербовець, а Борсуковци со всеми пожитки и всеми приходы, што к тым именьем прислухаеть. А ѣа, книгини Марья, а княжна Солтановны, протож што дадо нашъ кнзъ Семен Колоденски братничу своему кнзю Михайлу тые именья дал, как уверьху писано, и мы на тоє дане дядка нашего брату нашому кнзю Михайлу Василевичу Збаразькому и листом сим нашим потвердили, и его дѣтем, и его потом будучим тые то имѣнья, как уверьху писано, вѣчно и непорушьно. А нам, книгини Марья а княжне Анне Солтановнам, ненадобе у тые имѣнья уступатисѣа, ани дѣтем нашим, ани потом будучим вѣчно а нипорушьно. А пак [ли] мы – ѣа, книгини Марья, а княжна Анна Солтановны – из того листу выступим, как у верху писано, и мы перве маемъ госѡрю королю тисачу рублеи широких грошеи заплатити а брату своему кнзю Михайлу Василевичу Збаразькому маемъ тысячу рублев широких грошеи заплатити. А чиним туо тьвердость з вѣданемъ пана Мартиновым Кгастолтовича, воеводы троцького. А при том были маршалок королев пан Юрья Кучукович, а кнзъ Василеи а кнзъ Андрѣи Звѣголские, а кнзъ Иван Туча, а смолнѣанин Лукѣан Плюскин, а кнзъ Костѣантин Глинськи. А про леишую справедливость и тьвердость ѣа, книгини Марья, а ѣа и печать есми мужа своего и к сему нашому листу приложила, а ѣа, княжна Анна, не маю есми мужа своего, и к сему нашому листу приложила кнзѣа Иванову Лукомського. А просил есмо пана Юрья, штобы печат свою к нашому листу приложил, ино пан Юрьѣи печат свою прилжил, а кнзѣи Звѣголские свою печат приложили, а кнзъ Иван свою приложил, а Лукѣан свою печат приложил. Псан [мѣа] маа Л̄ ден индик ЄІ по лѣто *SIČ.

Б. Перелік актів XV ст., які стосуються володінь князів Несвідських і Збараських на Волині

- № 1. 1434. 09. 07, Кременець. – Кременецький і брацлавський староста князь Федько Несвідський видає лист про перехід разом із підпорядкованими йому адміністративними округами під сюзеренітет польського короля Володислава III (Собрание государственных и частных актов, касающихся истории Литвы и соединённых с ней владений (от 1387 до 1710 года) / изд. Виленской археологической комиссией под ред. учёного секретаря *М. Круповича*. – Вильна, 1858. – Ч. 1. – № XVI, с. 18–19; за копією з оригіналу в збірці К. Свідзінського; *те саме*: Южнорусские грамоты / собр. *В. Розовым*. – К., 1917. – Т. 1. – № 71, с. 129–131; *те саме*: *Розов В.* Українські грамоти. – К., 1928. – Т. 1: XIV в. і перша половина XV в. – № 71, с. 129–131; за оригіналом у Бібліотеці ординації Красінських у Варшаві).
- № 2. 1435. 03. 23, Чернихів. – Кременецький і брацлавський староста князь Федько Несвідський видає лист про вірність польському королю Володиславу III (Собрание государственных и частных актов... – Ч. 1. – № XVII, с. 19–20; за копією з оригіналу в збірці К. Свідзінського; *те саме*: Южнорусские грамоты... – Т. 1. – № 72, с. 131–133; *те саме*: *Розов В.* Українські грамоти... – Т. 1. – № 72, с. 131–133; за оригіналом у Бібліотеці ординації Красінських у Варшаві).
- № 3. 1437. 06. 10, Луцьк. – Великий князь литовський Свидригайло надає Фрідриху Гербуртовичу з Фельштина на вічність у Збараському повіті Волинської землі маєтки Черняхів, Мшанець і Черняхівка (копія: РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Кн. 196. – Л. 249 об.–250 об.).
- № 4. 1442. 01. 11, Вільно. – Великий князь литовський Казимир надає Дениску Мукосійовичу город Збараж у довічне володіння в сумі 300 гривень і 19 сіл на вічність (Собрание государственных и частных актов... – Ч. 1. – № XIX, с. 21; за копією з оригіналу в збірці К. Свідзінського. Регест: Lietuvos Metrika. – Vilnius, 1998. – Кн. Nr. 3 (1440–1498): Užrašymų knyga 3 / Parengė *L. Anuzyte* ir *A. Baliulis*. – P. 63).
- № 5. 1461. 12. 22, Луцьк. – Івашко Васильович Дичко продає князю Семену Васильовичу Несвізькому свою отчину в Луцькому повіті двір і село Рівне з належними до нього присілками й угіддями (AS. – Т. 1. – Nr LVI, s. 53–54; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських; копія в Munimenta ducum in Ostrog).
- № 6. 1463. 07. 09, Луцьк. – Князі Василь, Семен і Солтан Васильовичі Збараські ділять перед луцьким старостою Михайлом Монтовтовичем свою отчину в Збараському й Луцькому повітах (AS. – Т. 1. – Nr LVII,

- s. 54–55; за копією в Munimenta ducum in Ostrog);
- № 7. 1463. 07. 10, Луцьк. – Луцький староста Михайло Монтовтович та маршалок Волинської землі і володимирський староста Олізар підтверджують угоду князів Василя і Семена Васильовичів Збаразьких про порядок спуску ставів (AS. – Т. 1. – Nr LVIII, s. 55–56; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських).
- № 8. 1467. – 02, б. м. – Князь Юрій Федькович Несвіцький записує дружині Настасі, дочці пана Івана Мушати, на своїх отчизних маєтках 300 кіп широких грошів руської лічби (копія: РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Кн. 196. – Л. 224 об.; переказ змісту за випискою Т. Ступилковського з оригіналу в архіві в Степані: *Stecki T. J. Z boru i stepu stepu...* – S. 110).
- № 9. 1470. 07. 04, Володимир. – Холмський каштелян Ванько Кирдійович продає князю Семену Васильовичу Збаразькому свою отчину й дідишну в Луцькому повіті Квасилів, Корнино, Колодне, Бережани, Басое, Став, Славне, Растів, Ляхово, Почапи й Новгородчичі (AS. – Т. 1. – Nr LXIX, s. 64–65; за копією в Munimenta ducum in Ostrog).
- № 10. 1473. 03. 10, б. м. – Князь Семен він ж Солтан Васильович Збаразький складає заповіт (копія: РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Кн. 196. – Л. 233–234).
- № 11. 1475. 07. 04, Луцьк. – Князь Олександр Сангушкович, луцький староста Михайло Монтовтович та маршалок Волинської землі і володимирський староста Олізар Шилович видають князю Семену Васильовичу Збаразькому судовий лист у справі з племінником Михайлом за спадщину покійного брата Солтана (AS. – Т. 1. – Nr LXXIV, s. 69–70; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських).
- № 12. 1475. 07. 04 – 08. 31. – Князі Збаразькі – Семен Васильович та його племінник Михайло Васильович зі своїми братами – ділять між собою маєтки, успадковані після князя Солтана Збаразького (AS. – Т. 1. – Nr LXXV, s. 71; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських; копія в Munimenta ducum in Ostrog).
- № 13. 1478. 06. 02, Манів. – Князі Збаразькі – Семен Васильович та вдова його брата Василя із синами Михайлом, трьома Семенами й Федором – ділять між собою маєтки, успадковані після князя Солтана Збаразького (AS. – Т. 1. – Nr LXXX, s. 75–76; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських; копія в Munimenta ducum in Ostrog).
- № 14. У межах від серед. 1478 до поч. 1481¹⁷, без місця. – Князі Михайло

¹⁷ Видавець датував угоду 1473 р. Ю. Вольф переніс її на час після поділу братів Михайла і Семена Молодшого (*Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy...* – S. 552–553). Насправді документ з'явився після поділу 2 червня 1478 р., в акті якого Семен Васильович ще без титулу кременецького старости, але до 1 квітня 1481 р., коли його не було вже серед живих.

та Семен Молодший Збараські міняються зі своїм дядьком кременецьким старостою князем Семеном Васильовичем Збараським маєтками (Архів ЮЗР – К., 1907. – Ч. 8, т. 4. – № XII, с. 102–103; за оригіналом у збірці В. Руліковського).

- № 15. 1481. 04. 01, Вільно. – Князь Михайло Васильович Збараський визнає присуд приятелів у справі відмови вдови покійного дядька князя Семена Васильовича Колоденського княгині Марії та її зятя князя Семена Юрійовича Гольшанського передати йому записані дядьком маєтки, за яким Городок із присілками залишається Марії та її зятю, а Манів, Вербовець, Передмірка й Борсуківці відходять Михайлові, і знищує лист князя Колоденського (AS. – Т. 1. – № LXXXIII, s. 79–80; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських).
- № 16. 1481. 04. 02, Вільно. – Князі Михайло, Семен, Федір і Семен Молодший Васильовичі Збараські ділять родові маєтки (копія: РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Кн. 192. – Л. 12–13).
- № 17. 1482. 05. 30, б. м. – Князівни Марія і Ганна Солтанівни Збараські підтверджують двоюрідному братові князю Михайлу Васильовичу Збараському села їхнього батька Манів, Вербовець, Передмір і Борсуківці, отримані ним від князя Семена Колоденського (AGAD. – Zbiór dokumentów pergaminowych. – № 7380).
- № 18. 1482. 11. 14, Вишневець. – Князь Михайло Васильович Збараський ділить із молодшим братом князем Семеном частку родових володінь, спільно отриману ними під час поділу з братами Семеном Збараським, Семеном Маневським і Федьком отчини (AS. – Т. 1. – № LXXXIV, s. 80–81; за оригіналом у Національному закладі ім. Оссолінських).
- № 19. 1482. 11. 14, Вишневець. – Князь Семен Васильович Збараський Менший ділить із старшим братом Михайлом частку родових володінь, спільно отриману ними під час поділу з братами Семеном Збараським, Семеном Маневським і Федьком отчини (*Тесленко І.* Невідомі документи XV – XVI ст. із родового архіву князів Вишневецьких // Студії і матеріали з історії Волині. 2018. – Кременець, 2018. – № 1, с. 115–116; за записом 1580 р. в актовій книзі Берестейського земського суду).
- № 20. 1483. 02. 02, Рівне. – князь Семен Юрійович Гольшанський записує у віно своїй дружині княгині Настасії Семенівні із Збараських 2000 кіп грошів на маєтках Бараня й Глуськ (AS. – Т. 1. – № LXXXV, s. 82; за копією в Munimenta ducum in Ostrog).
- № 21. 1485. 08. 09, Чернихів. – Князь Федір Васильович Збараський записує дядині княгині Марії Ровенській в рахунок боргу в сумі 200 кіп широких грошів чеської монети польської лічби свої маєтки Студенка й Ставок (AS. – Т. 1. – № CXIX, s. 120–121; за копією в Munimenta ducum in Ostrog. Уточнення дати див.: *Собчук В. Д.* Від коріння до крони... – С. 146, прим. 6).

- № 22. 1489. 01. 18, Степань. – Княгиня Настасія із Збараських записує своєму чоловікові князю Семену Юрійовичу Гольшанському успадковані після батька маєтки Забороль, Городок і Коськів з усіма належними до них присілками (AS. – Т. 1. – № XCIII, s. 89; за копією в *Munimenta ducum in Ostrog*).
- № 23. 1493. 04. 17, Вільно. – Писар великого князя литовського Івашко Яцкович і його дружина Марина, дочка князя Василя Збараського, продають писарю великого князя Федьку Григоровичу чотири служби людей на Качині з належними їм угіддями (AS. – Т. 1. – № CV, s. 100–101; за копією в *Munimenta ducum in Ostrog*).